

НБУ І ФРС США: СПІЛЬНЕ ТА РІЗНЕ

THE NBU AND THE US FRS: GENERALITIES AND DIFFERENCES

У статті проведено порівняльний аналіз структури та основних напрямів діяльності Національного банку України (НБУ) та Федеральної резервної системи (ФРС). Визначено основні спільні риси та розбіжності між НБУ та ФРС США. Встановлено, що для вдосконалення діяльності НБУ необхідно, зокрема, послабити свою залежність від уряду та Верховної Ради України.

Ключові слова: Національний банк України, Федеральна резервна система США, структура, спільні риси, розбіжності.

В статье проведен сравнительный анализ структуры и основных направлений деятельности Национального банка Украины (НБУ) и Федеральной резервной системы (ФРС) США. Определены основные общие черты и различия между НБУ и ФРС США. Установлено, что для совершенствования

деятельности НБУ необходимо, в частности, ослабить свою зависимость от правительства и Верховной Рады Украины.

Ключевые слова: Национальный банк Украины, Федеральная резервная система США, структура, общие черты, различия.

Comparative analysis of structure and main areas of activity of the National Bank of Ukraine (NBU) and the US Federal Reserve System (FRS) is conducted in the article. Main generalities and differences between NBU and FRS USA are identified. It is ascertained, that to improve the NBU activity it is necessary, particularly, to weaken its dependence on the government and the Supreme Council.

Key words: The National Bank of Ukraine, The US Federal Reserve System, structure, common features, differences.

УДК 336.711

Пенез О.В.

викладач кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Донецький державний університет управління, (м. Маріуполь)

Постановка проблеми. Банки – одна з центральних ланок системи ринкових структур. Розвиток їх діяльності – необхідна передумова реального створення ринкового механізму. Актуальність теми даної статті пов'язана з баченням проблем НБУ по формуванню ресурсної бази та ефективному розміщенню банківських ресурсів в умовах розвитку ринкових відносин, а також розгляд Федеральної резервної системи (ФРС) США як розвиненої протипаги українській банківській системі. Банки є невід'ємною рисою сучасної економіки, їх діяльність тісно пов'язана з потребами відтворення. Знаходячись у центрі економічного життя, обслуговуючи інтереси виробників, банки опосередковують зв'язки між промисловістю і торгівлею, сільським господарством та населенням. Банки – це атрибут не окремо взятого економічного регіону або будь-якої однієї країни, сфера їх діяльності не має ані географічних, ані національних кордонів, це планетарне явище, яке володіє колосальною фінансовою могутністю, значним грошовим капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням національної банківської системи займалися В.І. Міщенко, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук [1], І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін [2]. Вивченням американської банківської системи та ФРС, зокрема, займався Р. Мюррей [4]. Проте порівняльний аналіз цих двох банківських систем наразі є малодослідженим.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є здійснення порівняльного аналізу двох банківських систем – Національної резервної банківської системи України – НБУ та Федеральної резервної системи США та визначення перспективних напрямів розвитку банківської системи України, базуючись на досвіді США.

Виклад основного матеріалу. Національний банк України (НБУ) створений у 1991 році. Правовою основою утворення Національного банку України став закон «Про банки і банківську діяльність», ухвалений Верховною Радою УРСР 20 березня 1991 р. Попередниками Національного банку України можна вважати Державний банк Росії і Державний банк СРСР, оскільки Україна входила до складу Російської імперії, а потім – Радянського Союзу, а також Український державний банк, який функціонував за часів української державності 1917 – 1920 рр. [1, с. 31-32].

Згідно з Конституцією Національний банк України – це центральний банк держави, основною функцією якого є забезпечення сталості грошової одиниці. Конституція України, визначаючи особливий статус НБУ, установила повноваження Верховної Ради України і Президента України стосовно формування Ради Національного банку і призначення на посаду та звільнення з посади голови Національного банку [1, с. 37-38].

НБУ є системою єдиного банку і включає центральний апарат, розташований у місті Києві, 1 центральне та 24 обласних управлінь, які діють від його імені у межах наданих їм повноважень та функцій. Керівним органом Національного банку України є Правління, склад якого призначає Президіум Верховної Ради України. Голова Правління обирається Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради терміном на 5 років [2, с. 325].

Національний банк України не є незалежним. Він підзвітний Верховній Раді та оперативно підпорядкований Кабінету Міністрів України. Голова Правління НБУ входить до складу Кабінету Міністрів. Верховна Рада щорічно затверджує основні напрямки грошово-кредитної політики, а також розглядає звіт про роботу Національного банку

України і затверджує розподіл його прибутку. Політика Національного банку, його оперативна діяльність щодо грошово-кредитного регулювання координується з програмою дії та практикою роботи Кабінету Міністрів України.

Законодавство України визначило побудову її банківської системи згідно з дворівневим принципом організації, національний банк є банком першого рівня. Він виконує традиційні функції, які характерні для центрального банку держави: він є емісійним і розрахунковим центром держави, банком банків і банкіром уряду. Національному банку України надано монопольне право на випуск грошей в обіг. Казначейство Міністерства фінансів України не має права емісії грошей і здійснює фінансування державних витрат у межах доходів, які надійшли в бюджет, а також отриманих кредитів. Саме цим забезпечена кредитна основа сукупного грошового обігу України. На НБУ покладена відповідальність за створення матеріально-технічної бази виготовлення власної валюти.

Як розрахунковий центр країни НБУ встановлює правила здійснення безготівкових розрахунків суб'єктами господарювання, а також організує розрахунки між комерційними банками в Україні. Він представляє інтереси держави у відносинах з центральними банками інших країн, у міжнародних фінансово-кредитних установах. Важливим завданням НБУ виступає налагодження системи міжнародних міжбанківських розрахунків. НБУ встановлює правила і проводить реєстрацію комерційних банків, видає ліцензії на проведення валютних операцій, здійснює нагляд за діяльністю комерційних банків на території України. Як банк банків він веде рахунки комерційних банків, здійснює їх розрахунково-касове обслуговування, надає кредити комерційним банкам, встановлює правила функціонування міжбанківського кредитного ринку в Україні. Національний банк організує касове виконання бюджету банківською системою України, надає кредити уряду. На нього покладено виконання операцій по розміщенню державних цінних паперів. НБУ заборонено фінансувати дефіцит державного бюджету. Крім того, Національний банк виконує операції, які пов'язані з функціонуванням валютного ринку України. Він, за узгодженням із Кабінетом Міністрів України, встановлює офіційний валютний курс національних грошей, створює валютні резерви, організує операції з монетарними металами. Основним економічним завданням НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. На рішення цього завдання спрямована створена ним система грошово-кредитного регулювання.

Здійснюючи купівлю іноземної валюти, НБУ збільшує обсяг ліквідних коштів на кореспондентських рахунках комерційних банків, що збільшує їх можливості щодо надання кредитів і здій-

снення інших активних операцій. Продаж валюти Національним банком призводить до зменшення залишків на кореспондентських рахунках та спонукає комерційні банки до скорочення активних операцій.

Емісійні операції Національного банку України – форма реалізації його монопольного права на випуск грошей в обіг. Такі операції є складовим елементом системи регулювання готівково-грошового обігу, який включає два основних рівня організації: регламентацію касових операцій банків та регламентацію касових операцій суб'єктів господарювання. З метою забезпечення оперативного рішення питань, пов'язаних із здійсненням емісії готівки, в усіх управліннях НБУ організовані резервні фонди Національного банку України – залишки національних грошових знаків, які знаходяться поза обігом.

Правління Національного банку України затверджує ліміт оборотних і операційних кас управлінням НБУ в областях і місті Києві, в цілому по країні, області, місту, розрахунково-касовому центру Національного банку. У межах цих лімітів керівники управлінь НБУ встановлюють ліміти оборотних і операційних кас, які розташовані на території філій комерційних банків.

Вимоги до резервів можуть розповсюджуватись або на всі банківські депозити і пасиви, отримані від інших джерел, або лише на окремі типи банківських зобов'язань. Розмір обов'язкових резервів встановлюється згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність». Цим законом визначено право Національного банку самостійно встановлювати норми обов'язкових резервів и типи зобов'язань банку, на які вони розповсюджуються.

У період світової фінансової та економічної кризи НБУ збільшував облікову ставку на активно-пасивні операції. З 12-го квітня 2018 року вона становить 17% [3].

Федеральна резервна система, або ФРС, як її називають у фінансових колах, являє собою систему центрального банку США.

ФРС виконує наступні функції: управляє національною грошовою політикою шляхом впливу на грошовий і кредитний стан економіки; контролює та регулює банківські установи; підтримує стабільність фінансової системи і стримує систематичний ризик, який може виникнути на фінансових ринках; надає визначені фінансові послуги уряду США, суспільству, фінансовим установам, а також відіграють головну роль в управлінні національною системою розрахунків.

Федеральна резервна система США є одним із головних органів, які регулюють і контролюють діяльність банківської системи США. Відповідальність, яка покладена на ФРС за проведення грошової політики, робить її, наряду з виконавчою владою, одним із найбільш впливових учасників

процесу розробки та здійснення макроекономічної політики.

ФРС була заснована у 1913 році як незалежне агентство федерального уряду США і, таким чином, знаходиться поза контролем з боку виконавчої влади. Хоча вона і підпорядковується Конгресу, останній не втручається у повсякденну діяльність ФРС. Створювачі ФРС зробили її незалежним органом з метою завадити Державному казначейству використовувати грошову політику у своїх власних інтересах. Однак в дійсності заходи, які здійснюються в рамках грошово-кредитної політики, завжди узгоджуються з податково-бюджетними операціями Казначейства. Голова Ради керівників ФРС підтримує тісний зв'язок із секретарем Казначейства, главою Ради економічних консультантів при Президенті США та директором Федерального відомства управління і бюджету. Згідно з законом два рази на рік ФРС надає Конгресу офіційний звіт про свою діяльність. Крім того, вона дає пояснення про співвідношення цілей її грошової політики з економічними умовами та економічними цілями, які поставлені адміністрацією Президента і Конгресом [4].

Основу ФРС складають дванадцять федеральних резервних банків. Ці регіональні банки мають 25 філій. Кожний федеральний резервний банк є незалежною економічною одиницею і має чартер (дозвіл, ліцензію) федерального уряду на право здійснення операцій. Акціонерами федерального резервного банку є комерційні банки, які входять у структуру ФРС. Незважаючи на те, що федеральні резервні банки випускають акції, які вони розміщують серед банків – членів ФРС, перші не є приватними фірмами у традиційному розумінні, тому що їх діяльність ні в якому разі не орієнтована на отримання прибутку і, в кінцевому рахунку, не підконтрольна акціонерам. Федеральні резервні банки отримують доход у вигляді процентних платежів за цінними паперами федерального уряду, якими вони володіють, і проценти у вигляді плати за послуги, які вони оказують банкам та ощадним інститутам. Щорічно федеральні резервні банки повертають весь свій доход, за вирахуванням операційних витрат, у Державне казначейство США.

Діяльністю кожного банку керує Рада директорів, яка складається з дев'яти членів. Рада директорів кожного федерального резервного банку визначає політику власного банку у суворій відповідності з рекомендаціями Ради керівників ФРС.

Вищим робочим органом ФРС є Рада керівників. Рада здійснює керівництво діяльністю дванадцяти федеральних резервних банків і складається з 7 членів, які назначає Президент та затверджує Сенат. Кожний член Ради керівників виконує свої обов'язки на протязі 14 років. Голову Ради із числа його членів назначає на чотирьохрічний термін Президент США. Раді керівників надані повнова-

ження затвердження змін ставки відсотка за позиками, які надаються федеральними резервними банками комерційним банкам і ощадним інститутам. Рада не має права встановлювати мінімальний рівень резервів як відношення розміру резервів, які зобов'язані зберігати банки і ощадні інститути, до загальної суми визначених категорій депозитів. Мінімальні норми обов'язкових резервів и типи зобов'язань банків, для яких необхідне створення резерву, передбачені у спеціальних законодавчих актах.

Головною метою використання ФРС інструменту обов'язкових мінімальних резервів є забезпечення вкладів клієнтів у комерційних банках ліквідними резервами і таким шляхом захист інтересів вкладників.

Операції, пов'язані з купівлею та продажем державних цінних паперів, якими володіє ФРС, являють собою головний інструмент грошової політики. Відповідальність за здійснення цих операцій покладена на Федеральний комітет відкритого ринку (ФКВР). ФКВР формується з числа 7 членів Ради керівників і президентів 5 регіональних резервних банків. Постійним членом комітету є президент Федерального резервного банку Нью-Йорка, а 4 інших місця займають голови інших 11 регіональних резервних банків.

На сьогоднішній день майже 35% комерційних банків США, включаючи найкрупніші, є членами ФРС. Національні банки, які отримали у федерального уряду чартер на здійснення операцій, зобов'язані бути членами ФРС за законом. Банки, які отримали чартер від уряду штату, самостійно вирішують питання про вступ у ФРС.

Федеральні резервні банки мають зобов'язання перед усім населенням у формі федеральних банківських банкнот та перед банками і ощадними інститутами держави у формі резервних депозитів. Обсяг позик, які надаються банкам для здійснення резервних зобов'язань, невеликий. Однак саме вони є значним елементом банківської і грошової політики.

Протягом 2018 року Федеральна резервна система США підвищує базову облікову ставку банківського кредиту. Станом на 2 травня 2018 року вона складає 1,75%. Зниження базової облікової ставки банківського кредиту керівництво ФРС пояснює погіршенням ситуації на фінансовому ринку США [5].

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши структуру та основні напрямки діяльності ФРС США та НБУ можна зробити висновок, що незважаючи на більш ніж сторічну історію банківської справи у США у порівнянні з короткою історією банківської системи України, незважаючи на відмінності у структурі банківських систем і у нормативній базі, які регламентують діяльність банків, у цих двох структур є багато спільного. Основними пріоритетами як ФРС, так і НБУ, є

забезпечення стабільності національної валюти, забезпечення платіжного обігу, створення золотовалютного резерву держави, розвиток ринку державних цінних паперів, зміцнення міжнародного фінансово-економічного стану держави, забезпечення стабільності банківської системи в цілому.

Однак між ФРС та НБУ існують і деякі значні відмінності.

Основа банківської системи США – Федеральна резервна система, яка включає як національні банки, так і банки штатів. В Україні ж банківська система представлена НБУ та комерційними банками. У США відкриття банку можливе за умови отримання чартеру або від федерального уряду, або від уряду штатів, а в Україні – це отримання ліцензії від НБУ.

Федеральна резервна система США – реально незалежна від уряду організація. Вона не може бути скасована за примхою президента, Конгрес теж не може змінити її роль і функції інакше, як спеціальним законодавчим актом. Тривалі строки повноважень членів Ради керівників ФРС мають на меті захистити та ізолювати їх від політичного тиску. Центральні банки американської капіталістичної економіки знаходяться у приватній власності, але ними управляє держава. Вони керуються не прагненням до отримання прибутку, а політикою, яка з точки зору Ради керівників покращує стан економіки в цілому.

У той час як Національна резервна банківська система України – НБУ в тій або іншій мірі залежить від уряду країни. НБУ створений як державна установа, підзвітний Верховній Раді та оперативно підпорядкований Кабінету Міністрів України. Голова Правління НБУ входить до складу Кабінету Міністрів України.

У США, де становлення ринкової економіки відбулося набагато раніше, ніж в Україні, мінімальні норми обов'язкових резервів і типи зобов'язань банків, для яких обов'язкове формування резерву, передбачені у спеціальних законодавчих актах і не є прерогативою Центрального банку. В Україні ж навпаки, норми обов'язкових резервів встановлює НБУ. ФРС США, використовуючи інструмент обов'язкових резервів, у першу чергу має на меті забезпечити вклади клієнтів у комерційних банках ліквідними резервами и

таким чином захистити інтереси вкладників. Головне призначення політики обов'язкових резервів, яку проводить НБУ – регулювання обсягу грошової маси у країні.

На наш погляд, Україні необхідно прагнути до вдосконалення своєї Національної резервної банківської системи – НБУ шляхом зменшення її залежності від уряду та Верховної Ради. Це дозволить Національному банку України уникнути тиску з боку різних політичних сил та працювати суцільно в інтересах держави і дасть змогу значно поліпшити її фінансовий стан.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Центральний банк та грошово-кредитна політика: підручник / А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М.Ф. Пуховкіної. К.: КНЕУ, 2013. 556 с.
2. Прокопенко І.Ф. Основи банківської справи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін. К.: Центр навч. л-ри, 2015. 410 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/Statist/>
4. Ротбард М. История денежного обращения и банковского дела в США / Мюррей Ротбард. М.: Социум, 2014. 548 с.
5. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <http://economics.unian.net/rus/detail/37714>.

REFERENCES:

1. Moroz A.M., Pukhovkina M.F., Savluk M.I. ta in. (2013) Tsentralnyi bank ta hroshovo-kredytna polityka [Central bank and monetary policy]. Kyiv: KNEU, 556 p. (in Ukrainian)
2. Prokopenko I.F., Ganin V.I. (2015) Osnovy bankivskoi spravy [Basics of banking business]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 410 p. (in Ukrainian)
3. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho Banku Ukrainy [The official website of the National Bank of Ukraine] URL: <http://www.bank.gov.ua/Statist/> (in Ukrainian)
4. Rotbard M. (2014) Istoriia denezhnoho obrashcheniia i bankovskoho dela v USA [The history of monetary circulation and banking business in the United States]. – Moscow: Sotsium, 548 p. (in Russian)
5. Informatsiine ahentstvo UNIAN [The UNIAN Press Agency] URL: <http://economics.unian.net/rus/detail/37714> (in Ukrainian)

Penez O.V.Lecturer at Department of Finance, Accounting and Taxation
Donetsk State University of Management
(Mariupol)**THE NBU AND THE US FRS: GENERALITIES AND DIFFERENCES**

The investigation of the structure and main activities of the US Federal reserve system (US FRS) and the NBU reveals that despite the more than a century-long history of the banking business in the USA compared to the short history of the banking system of Ukraine, despite the differences in the banking systems' structure and in the banking regulatory framework, these two structures have much in common. The main priorities of the US FRS, as well as the NBU are providing the stability of the national currency, providing payment turnover, creating the gold and currency reserve of the country, developing the government securities market, strengthening the international financial and economic state of the country, providing the stability of the banking system as a whole.

However, there are some significant differences between the US FRS and the NBU. The basis of the US banking system is the Federal Reserve System, which includes both national and state banks. In Ukraine, the banking system is represented by the NBU and commercial banks. In the USA, the opening of a bank is possible to subject to obtaining a charter from either the Federal government or the State government, and in Ukraine – it is obtaining a license from the NBU.

The US Federal Reserve System is an organization really independent from the government. It cannot be abolished by the will of the President, nor can the Congress change its role and functions except by special legislative act. Long terms of the authority of the members of the Board of Governors of the Federal Reserve System are aimed to protect and isolate them from political pressure. The Central banks of the American capitalist economy are in private property, but they are run by the state. They are not motivated by profit, but by policies that from the point of view of the Board of governors improves the state of the economy as a whole. While the National reserve banking system of Ukraine – the NBU to some extent depends on the government. The NBU is founded as the state institution, is answerable to the Supreme Council and operatively subordinated to the Cabinet of Ministers of Ukraine. The Chairman of the NBU Board is a member of the Cabinet of Ministers of Ukraine. In the United States, where the market economy formation occurred much earlier than in Ukraine, the minimum norms of the obligatory reserves and the types of obligations of banks, for which the reserve formation is obligatory, are provided in the special legislative acts and are not the prerogative of the Central Bank. In Ukraine, on the contrary, the norms of the obligatory reserves are established by the NBU.

In our opinion, Ukraine should strive to improve its National reserve banking system – the NBU by reducing its dependency on the government and the Supreme Council. This will allow the National Bank of Ukraine to avoid pressure from various political forces and work exclusively in the interests of the country and will significantly improve its financial state.